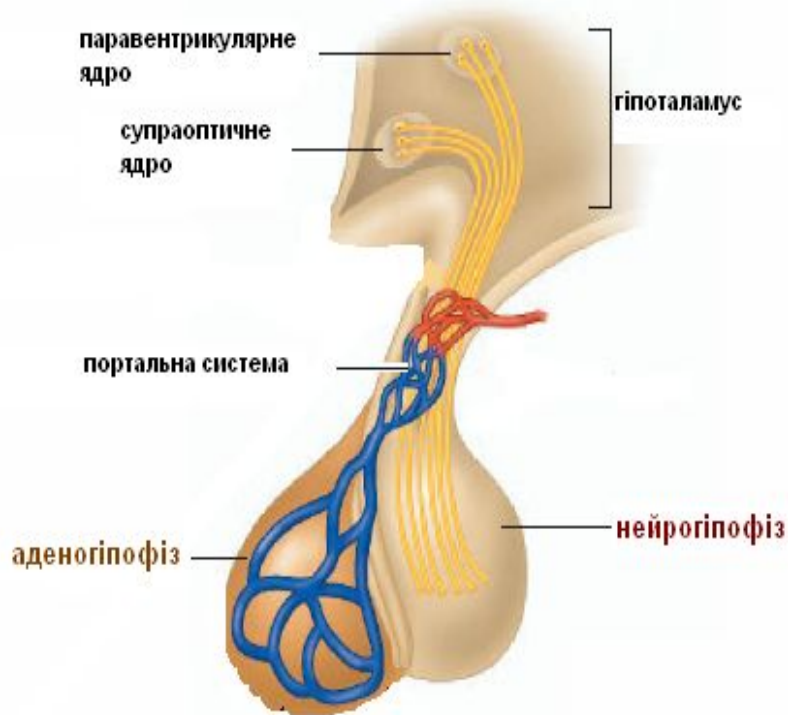

Фізіологія залоз внутрішньої секреції

Гіпоталамо-гіпофізарна система

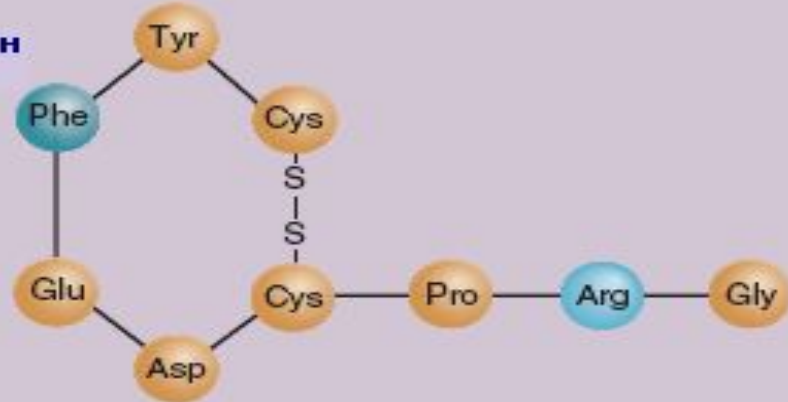

- ГІПОТАЛАМО-АДЕНОГІПОФІЗАРНА СИСТЕМА
- ГІПОТАЛАМО-НЕЙРОГІПОФІЗАРНА СИСТЕМА

Нейрогіпофіз

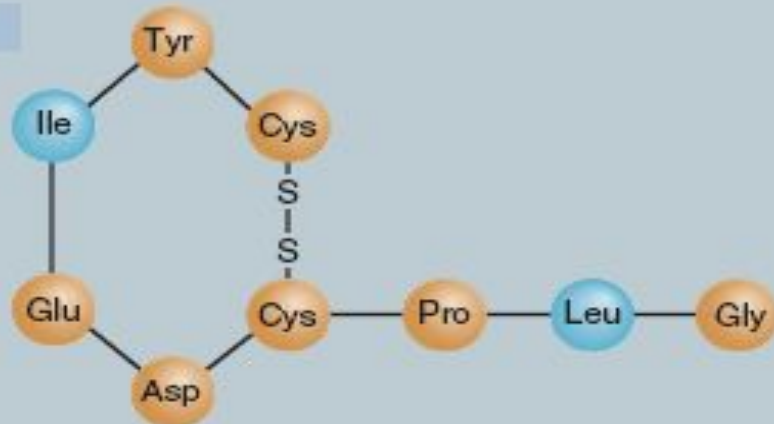
○ Вазопресин

вазопресин

□ Окситоцин

ОКСИТОЦІН

Вазопресин

Регуляція виділення

нервова

Осмотичний механізм

↑ Осмотичного тиску крові

Збудження осморецепторів

Гіпоталамус

Утворення вазопресину

Гемодинамічний механізм

↓ ОЦК на 7-15 %

Збудження волюморекторів

Гіпоталамус

Утворення вазопресину

Продукція вазопресину зменшується при

- переохолодженні
- вживанні алкоголю
- нирянні під воду
- гіпнозі
- наркозі

За всіх цих станах діурез зростає

Продукція вазопресину збільшується при :

- гіпотензії
- нудоті
- блювоті
- курінні
- стресі (у 1000 разів)
- больових відчуттях
- виділенні ангіотензину

За всіх цих станах діурез зменшується

Біологічні ефекти

У низьких дозах діє на V_2 рецептори (діє як антидіуретик), у високих - на V_1 (виявляє пресорну дію)

1. Скорочення гладеньких м'язів кровоносних судин
звуження артеріол → збільшення артеріального тиску

Через V_1 рецептори, фосфоліпідні месенджери

2. Збільшення реабсорбції води в дистальних звивистих канальцях нирок і збиральних трубках → зниження діурезу → зростання об'єму циркулюючої крові

Через V_2 рецептори, ц АМФ

3. Сприяє адгезії і агрегації тромбоцитів

---

4. Активує глюконеогенез і гліколіз у печінці
збільшує рівень глюкози в крові

5. Посилює ліпогенез у жировій тканині

6. Покращує пам'ять (гормон пам'яті)

7. Пригнічує біль (ендогенний анальгетик)

**Гіпосекреція
вазопресину**

**Нецукрови
й
діабет**

**Гіперсекреція
вазопресину**

Набряки

ОКСИТОЦИН

Регуляція виділення

нервова

Збудження рецепторів матки,
соска

Спинний мозок

стовбур мозку

гіпоталамус

утворення окситоцину

Біологічні ефекти

- Скорочення міоепітеліальних клітин протоків молочних залоз → стимуляція виділення молока (лактицію) із альвеол молочної залози
- Скорочення гладеньких м'язів матки
- Погіршує запам'ятовування (амнестичний гормон)
- Активує клітинний імунітет

Аденогіпофіз

```
graph TD; A[Аденогіпофіз] --> B[гландотропні гормони]; A --> C[ефекторні гормони]; B --- D["Тіреотропний гормон  
ТТГ  
Адренокортикотропний гормон  
АКТГ  
Фолікулостимулюючий гормон  
ФСГ  
Лютеїнізуючий гормон  
ЛГ"]; C --- E["Соматропний гормон  
(гормон росту)  
СТГ  
  
Пролактин  
ПЛ"];
```

гландотропні
гормони

Тіреотропний гормон

ТТГ

Адренокортикотропний гормон

АКТГ

Фолікулостимулюючий гормон

ФСГ

Лютеїнізуючий гормон

ЛГ

ефекторні
гормони

Соматропний гормон
(гормон росту)

СТГ

Пролактин

ПЛ

Гландотропні гормони

Регуляція виділення

Нейро-ендокринна

Рилізинг-гормони

Біологічні ефекти

ТТГ

Стимулює захоплення йоду тиреоцитами
Посилює синтез і вивільнення в кров тиреоїдних гормонів
Стимулює проліферацію тиреоцитів

АКТГ

Посилює синтез гормонів кори наднирників
Стимулює розпад білка (антагоніст СТГ)
Знижує проникність судинної стінки (протизапальна дія)

ФСГ

У жінок : - стимулює дозрівання фолікулів
- стимулює утворення естрогенів

У чоловіків : - стимулює сперматогенез

ЛГ

У жінок : - стимулює розрив фолікулів ,
овуляцію , утворення жовтого
тіла
- стимулює синтез прогестинів

У чоловіків : - стимулює синтез тестостерону
в клітинах Лейдига

Ефекторні гормони

СТГ

Регуляція виділення

1. Нейро-ендокринна

Рилізінг-гормони

- соматоліберини
- соматостатини

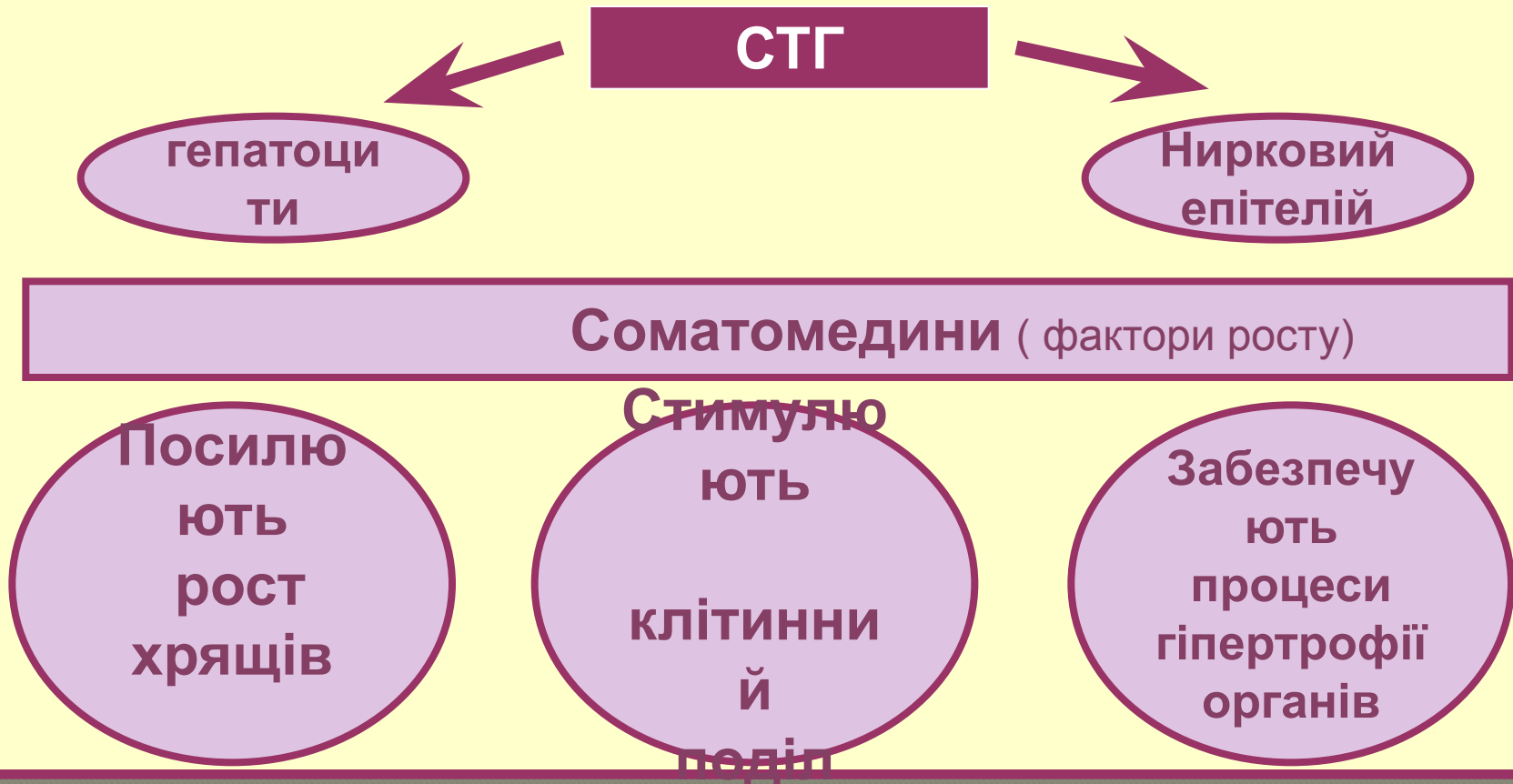
2. Інші чинники :

- гіпоглікемія
- голодування
- стрес
- фізичне навантаження
- глибокий сон

Біологічні ефекти

1. Ростова активність :

2. Метаболічні ефекти :

- впливає на білковий обмін
(посилює біосинтез білка – анаболічна дія)**
- впливає на жировий обмін
(посилює ліполіз у жировій тканині,
збільшує вміст жирних кислот у крові,
сприяє жировій інфільтрації печінки)**
- впливає на вуглеводний обмін
(посилює утворення глюкагона,
збільшує рівень цукру в крові)**

Гіпосекреція СТГ

У дитячому віці :
карликовість (нанізм)

Гіперсекреція СТГ

У дитячому віці :
гігантизм
У дорослому віці :
акромегалія

Акромегалія

9 років

16 років

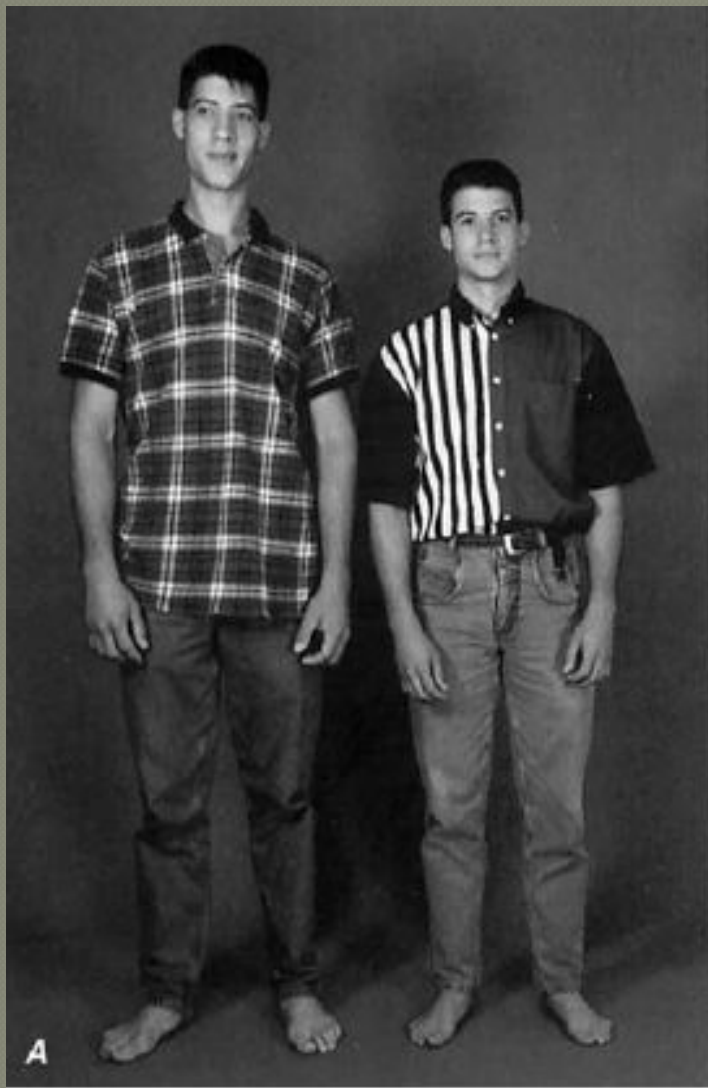
33 роки

52 роки

Гігантизм

Пролактин

Регуляція виділення

1. Нейро-ендокринна

Рилізінг-гормони

- пролактоліберини
- пролактостатини (дофамін)

Біологічні ефекти

Стимулює рост молочних залоз

Стимулює секрецію молока

Щитоподібна залоза

В наслідок своєї поверхневої локалізації була відома ще др. єгиптянам

Вперше була описана К.Галеном

Назву *Glandula thyroidea* дав Т.Вартон (1656)

Звернув увагу на її ендокринну функцію Т.У.Кінг (1836), а довів П.М.Шифф (1884)

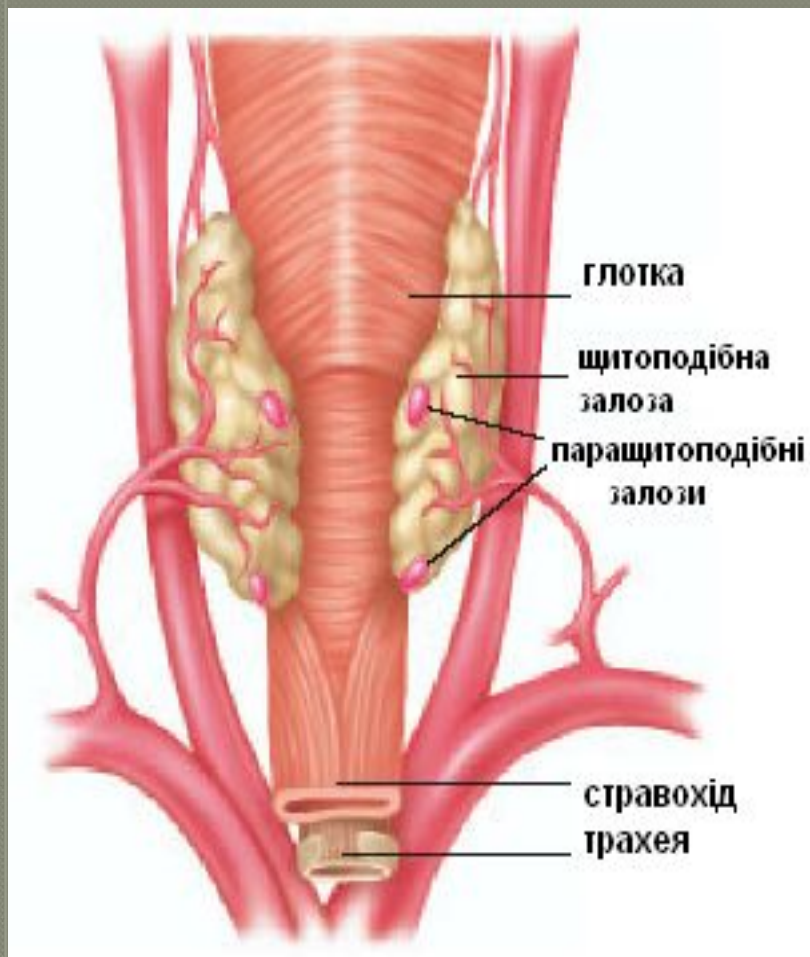
Довів ефективність йоду при мексидемі Т.Кюхер (1895), за що у 1909 р. отримав Нобелівську премію

Отримав гормон щитоподібної залози у кристалічній формі і назвав його тироксином Е.Кендал (1919)

З'ясував хімічну будову молекули тироксину і синтезував хімічним шляхом К.Р.Херінгтон (1926-1927)

Щитоподібна залоза

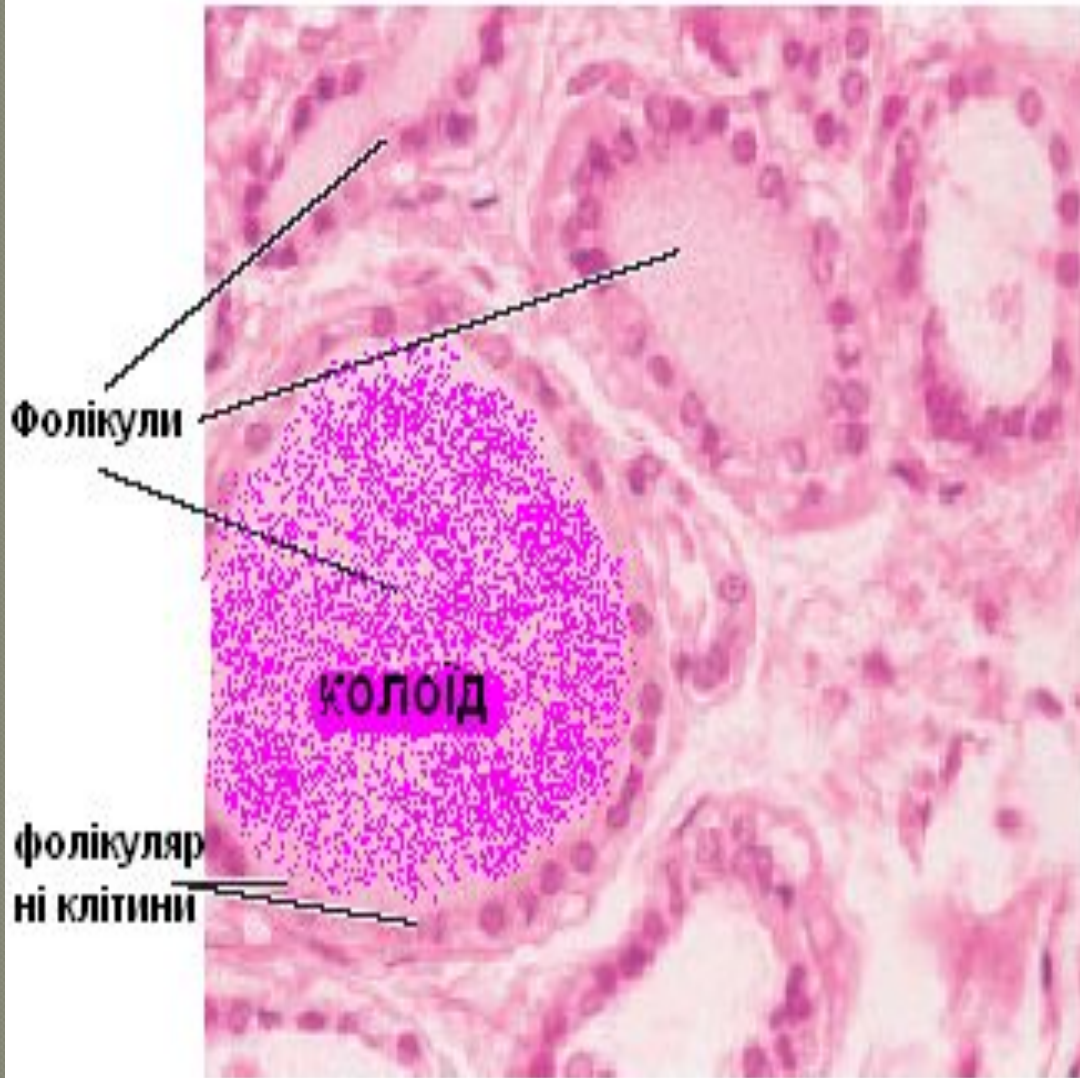
Непарний орган,
складається з 2 долей з'
єднаних перешийком.

Маса 20 г.

Вкрита капсулою всередину
від якої відходять
сполучнотканинні неповні
перетинки – трабекули , що
ділять залозу на
псевдодольки.

Псевдодольки складаються з
фолікулів (30 млн)

Стінки фолікулів вистлані епітеліальними фолікулярними клітинами. Всередині фолікулів міститься колоїд. Між фолікулами містяться інтерфолікулярні острівці – скупчення фолікулярних і парафолікулярних клітин, які здійснюють регенерацію фолікулів

Щитоподібна залоза

А і В клітини

Фолікулярні
гормони

тироксин
трийодтиронін

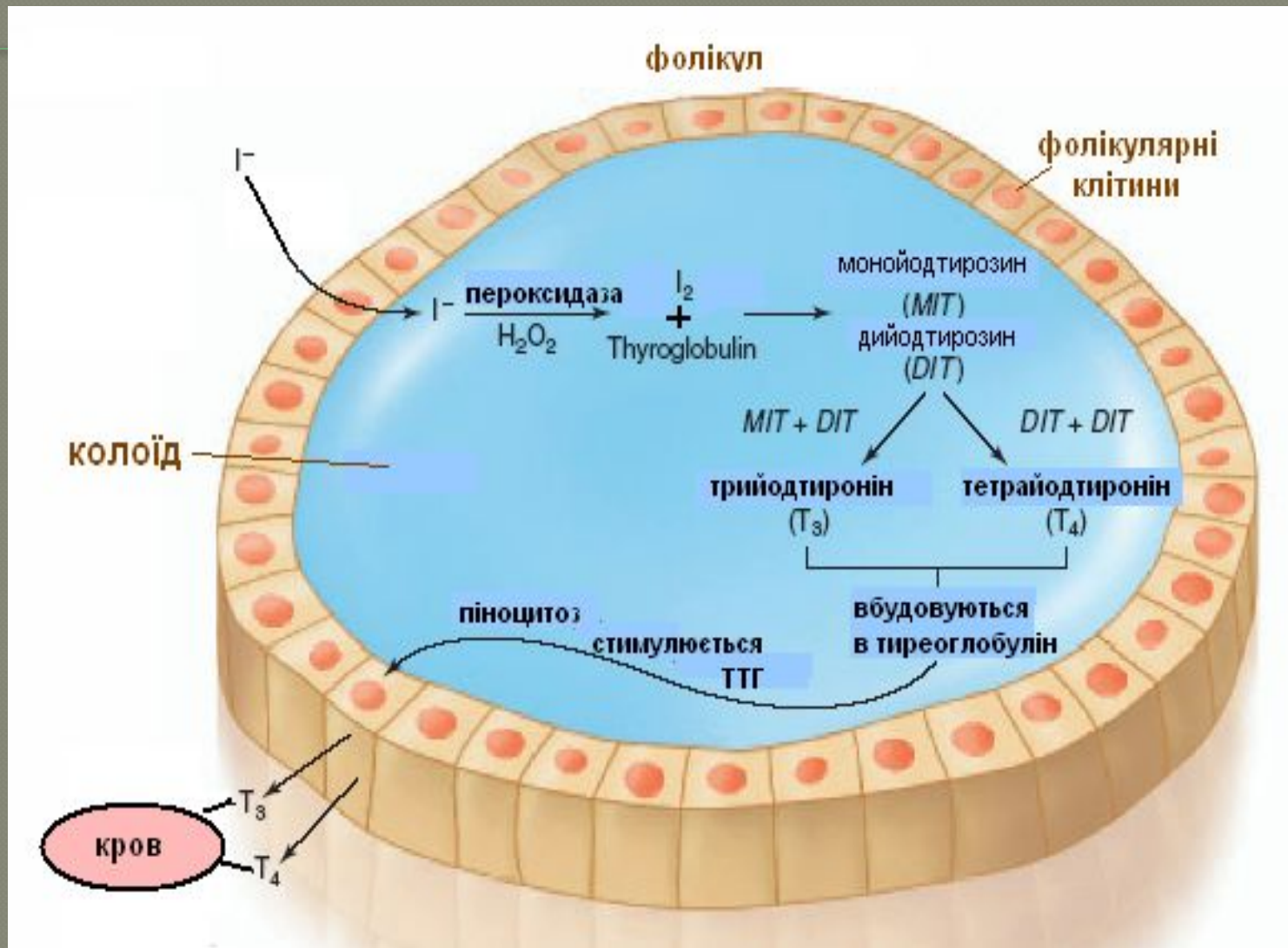
С клітини

Парафолікулярні
і
гормони

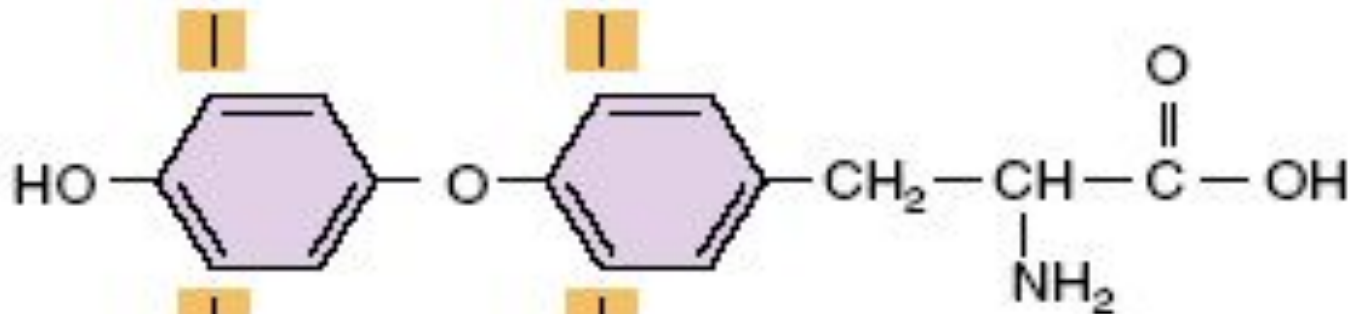
кальцитонін

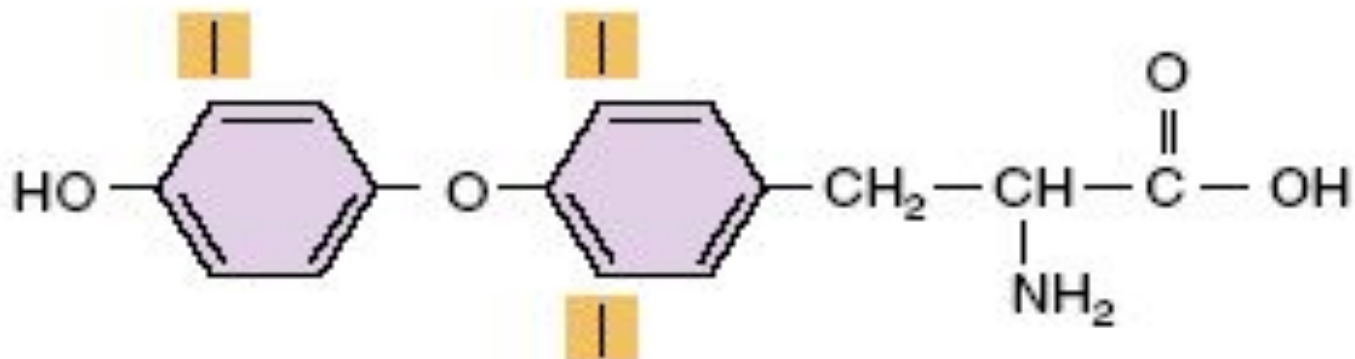
Синтез і секреція тиреоїдних гормонів

Хімічна структура

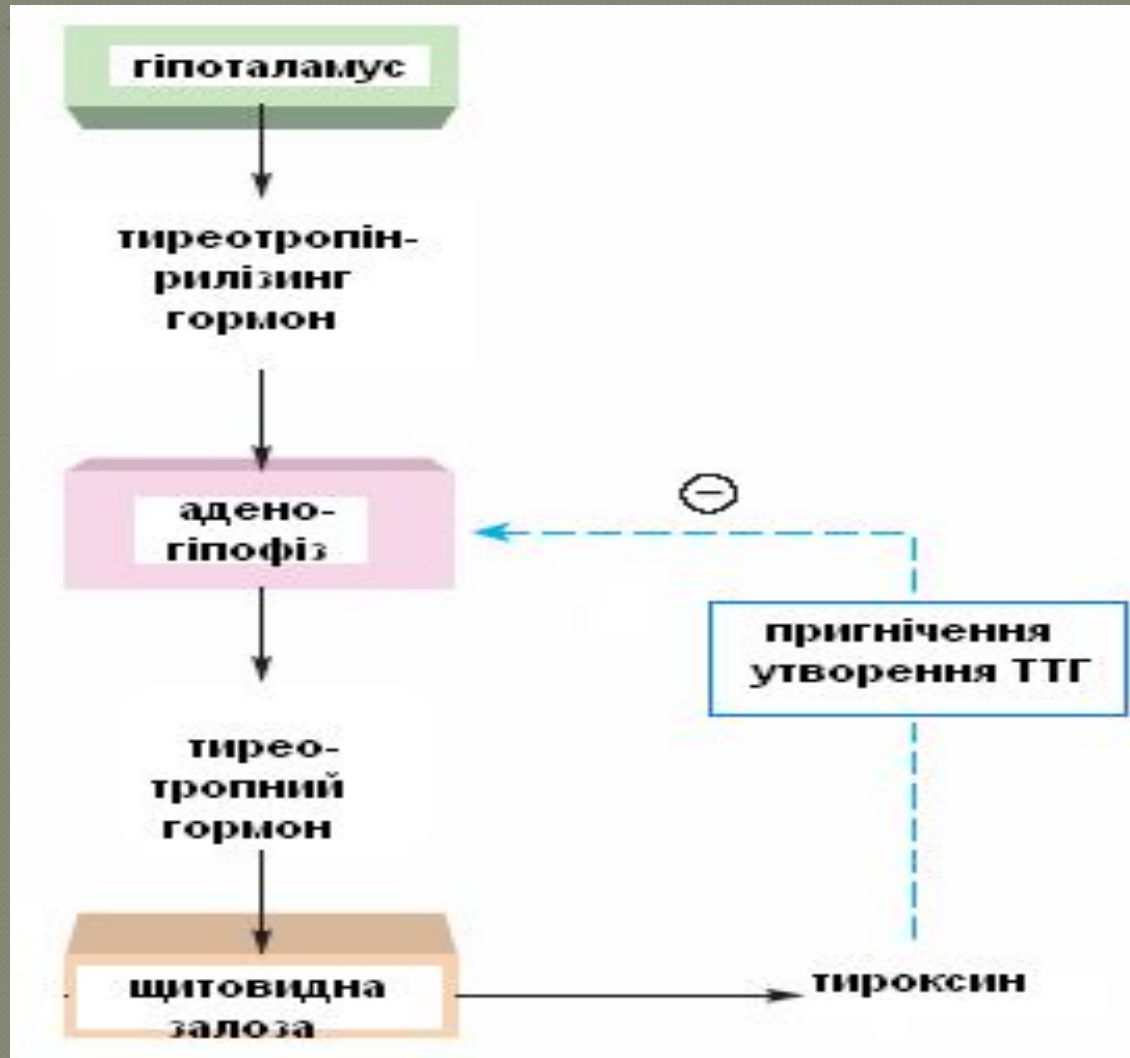
3, 5, 3', 5'-Тетрайодтиронін (thyroxine, T₄)

3, 5, 3'-Трийодтиронін (T₃)

Регуляція виділення

Ендокринна

Тропні гормони

- тиреотропний гормон

Механізми циторецепції

Внутрішньо-
клітинний

плазматич
на
мембрана

Гормон + рецептор на
внутрішній поверхні
клітинної мембрани

активація транспорту
амінокислот у клітину

мембрана
мітохондрій

Гормон + фермент ТАН
на внутрішній поверхні
мембрани мітохондрій

активація транспорту
АТФ в мітохондрії
↓
посилення біологічного
окислення

ядро

Гормон + ядерний
рецептор

Індукція транскрипції і
синтезу ферментів :
Na-K-АТФ-аза
Ферменти ліпогенеза
Ферменти мітохондрій
Білкові компоненти В-
адренорецепторів

Біологічні ефекти

1. Посилюють ріст і розвиток
2. Посилюють обмін білків, жирів, вуглеводів, електролітів
3. Прискорюють окисні процеси в організмі
4. Прискорюють використання глюкози, знижують запаси глікогену
5. Посилюють окиснення жирів

Гіпосекреція

- ↓ основний обмін
- ↓ теплопродукція (↓ t тіла)
- ↓ діяльність ЦНС
- ↓ активність скелетних м'язів
- ↓ ЧСС   ↓ АТ

Карликовість

Кретинізм

Міксидема

Ендемічний зоб

Гіперсекреція

- ↑ основний обмін
- ↑ теплопродукція (↑ t тіла)
- ↑ діяльність ЦНС
- ↑ активність скелетних м'язів
- ↑ ЧСС   ↑ АТ

Затримка росту, атрофія м'язів, схуднення

Екзофтальм

Базедова хвороба

(дифузний токсичний зоб)

Ендемічний зоб

Дефіцит йоду в продуктах харчування

↓ Утворення тиреоїдних гормонів

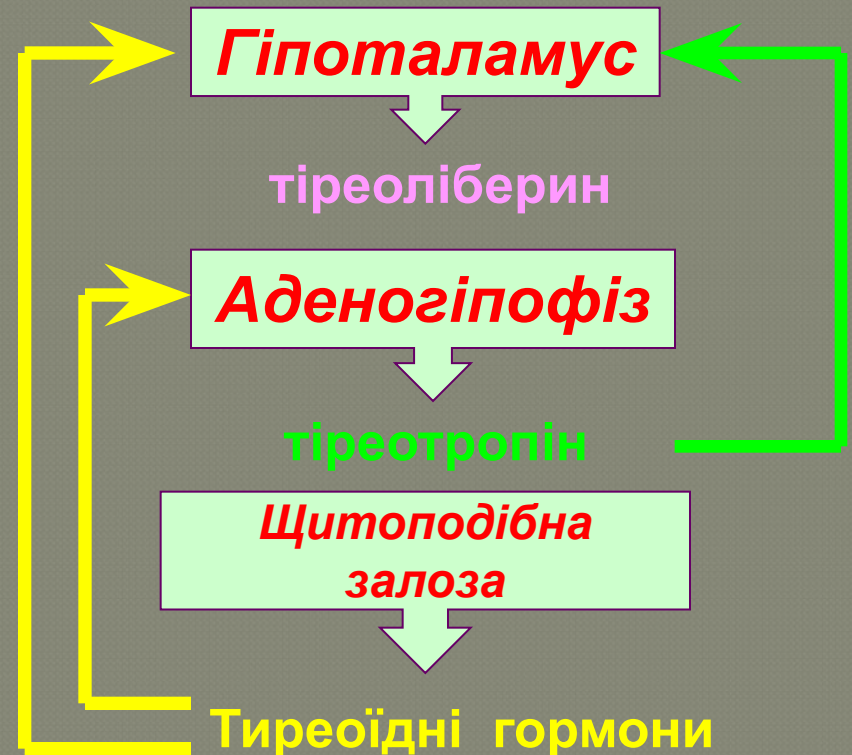
Стимуляція гіпоталамуса та аденогіпофіза

↑ Тиреоліберину і тиреотропного гормону

Проліферація тиреоцитів

Гіперплазія щитоподібної залози

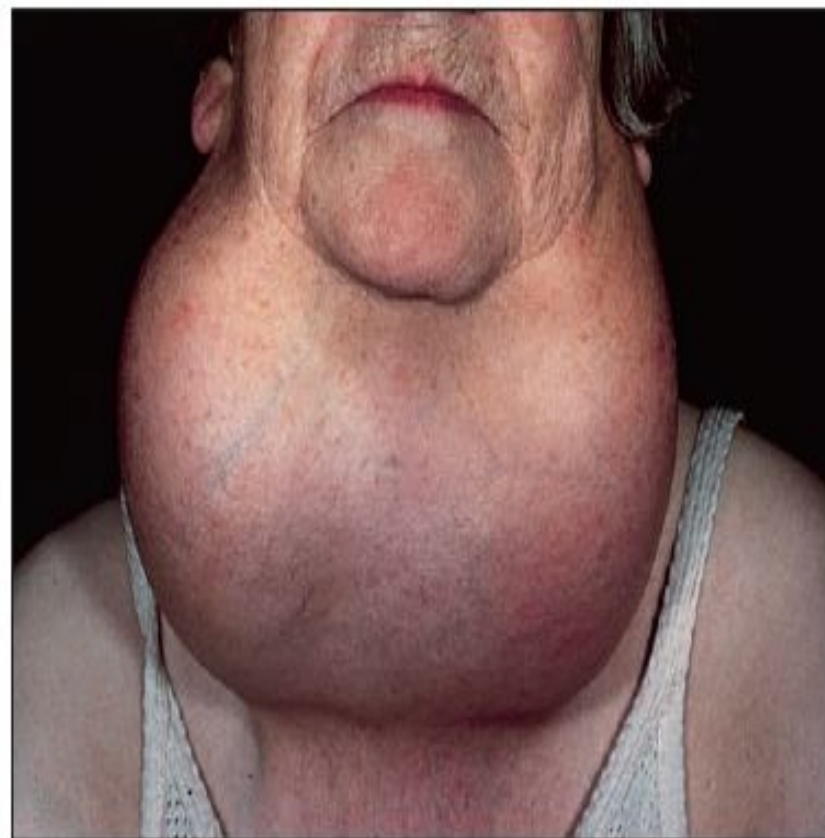
ендемічний зоб

Дефіцит йоду

Ендемічний зоб

Кретинізм

Міксидема

Базедова хвороба (х.Грейвса)

- Системне мультиорганне **аутоімунне** захворювання, проявами якого є – дифузний токсичний зоб
  - офтальмопатія (екзофтальм)
  - міокардіодистрофія

Базедова хвороба

Хвороба має генетичну схильність

Пов'язана з утворенням аутоантитіл (аАТ) проти антигенів (АГ) щитовидної залози

Причини утворення аАТ :

1. Дія екзогенних (інфекційних або неінфекційних) АГ.
2. Дефіцит лімфоцитарної супресії.

аАТ бувають 2 видів :

1. Тиреостимулюючі аАТ (LATS – long acting thyroid stimulator, TSI – thyroid stimulating immunoglobuline)

Взаємодіють з рецептором ТТГ і імітують його дію

Не мають сайту для зв'язування з комплементом, тому тиреоцити не ушкоджуються, а активно функціонують.

2. аАТ, які стимулюють проліферацію тиреоцитів

Екзофтальм

Характеризується набряком і лімфоїдною інфільтрацією м'язів очного яблука і ретробульбарної тканини.

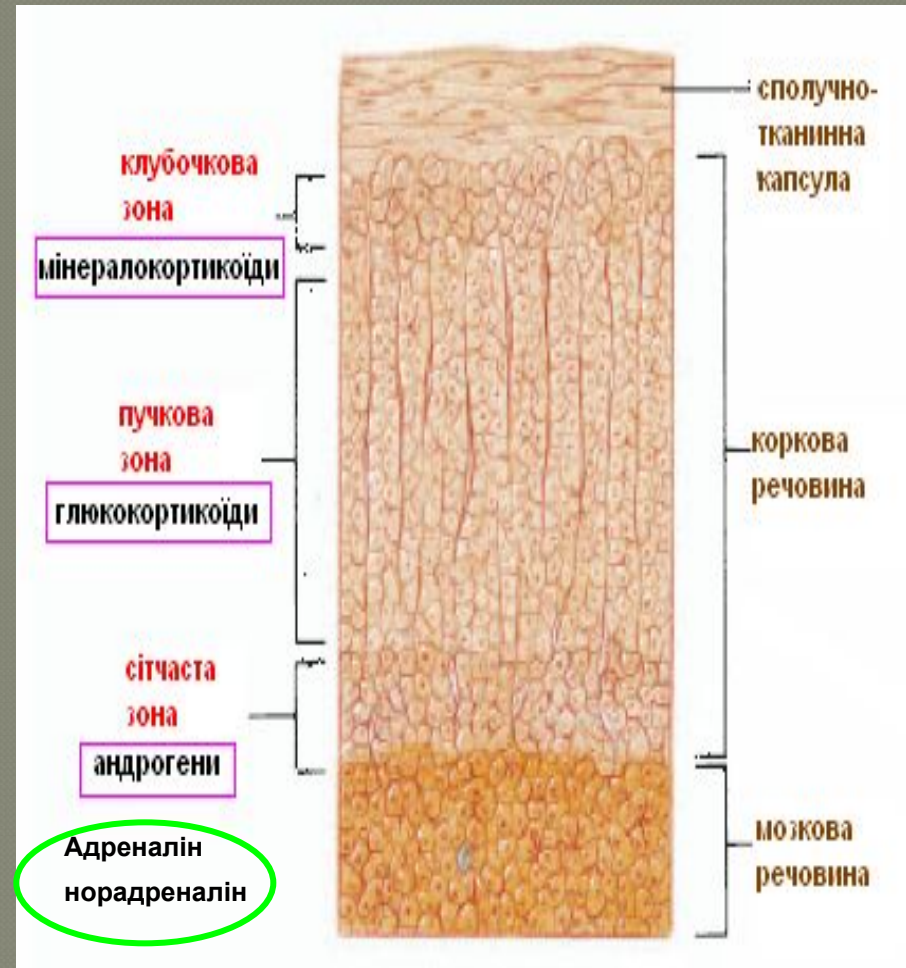
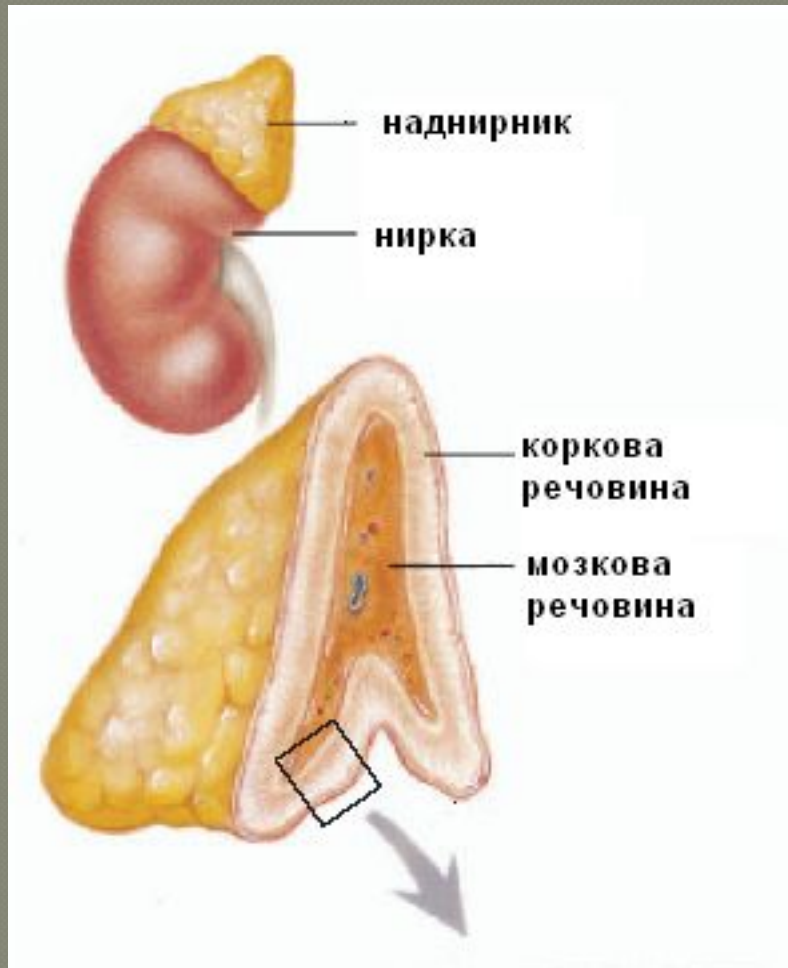

Кальцитонін

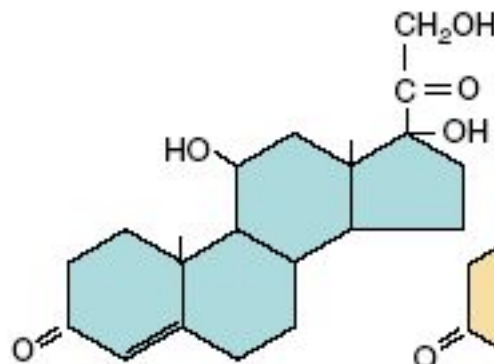
- Запобігає резорбції кісткової тканини, пригнічує діяльність остеокластів, знижує рівень кальцію в плазмі крові
- Гальмує секрецію гастрину

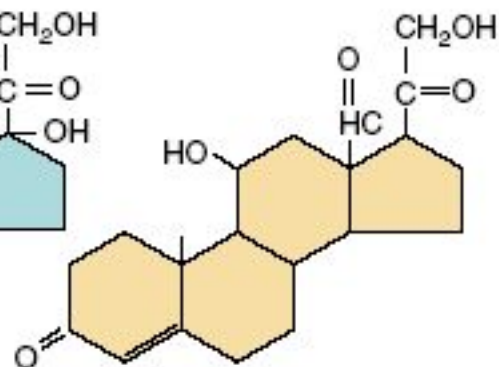
Наднирники

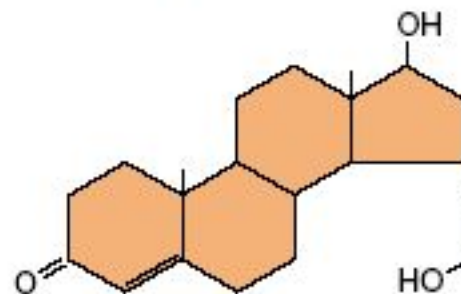
Хімічна природа

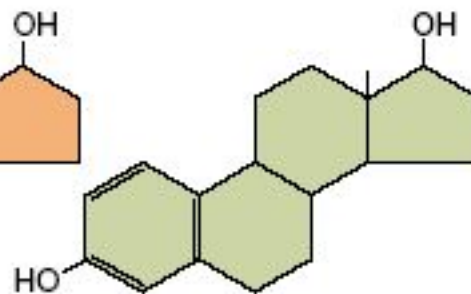
Кортизол

Альдостерон

Тестостерон

Естрадіол

Альдостерон

Регуляція виділення

Активация
ренін-
ангіотензинової
системи

АКТГ-опосеред-
кований
механізм

Зростання
концентрації
іонів калію

Ангіотензин II
Ангіотензин III

АКТГ

калій

Біологічні ефекти

Ниркові ефекти

1. Посилює реабсорбцію натрію в дистальних звивистих канальцях
2. Посилює секрецію калію в дистальних звивистих канальцях
3. Посилює секрецію водню в дистальних звивистих канальцях

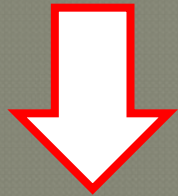
Позаниркові ефекти

1. Посилює реабсорбцію натрію в товстій кишці, слинних і потових залозах

Гіпосекреція

зневоднення організму,
гіпотензія,
інтоксикація
ШКТ-розлади

смерть

Гіперсекреція

поліурія,
гіпертензія

Кортизол

Регуляція виділення

ендокринна

Тропні гормони

АКТГ

Біологічні ефекти

1. Стимулює глюконеогенез у печінці (▲ рівень глюкози в плазмі крові)
2. Пригнічує біосинтез білка , посилює протеоліз (▲ рівень амінокислот в крові)
3. Стимулює розщеплення триглицеридів (▲ рівень жирових кислот в крові)
4. Пермісивна дія
5. Тонізує ЦНС
6. Впливає на ріст і диференціювання тканин в ембріогенезі

Гіпосекреція

гіперпігментація

Адісонова хвороба
(бронзова хвороба)

Гіперсекреція

ПРИЧИНИ

1. Стрес
2. Гіперфункція кори наднирників (хвороба і синдром Іценка-Кушинга)
3. Високі лікувальні дози

НАСЛІДКИ

1. Пригнічення біосинтезу білка
2. Гіперглікемія
3. Гіпертензія
4. Пригнічення клітинного поділу
5. Пригнічення алергічних реакцій
6. Розвиток виразок шлунку і 12-палої кишки
7. Утворення ліпокортину (інгібітор фосфоліпази A2)
- протизапальна , жарознижуюча, антиагрегантна дія
8. Ожиріння
9. Остеопороз

Синдром Іценка-Кушинга

до хвороби

Через 4 місяці
після початку
хвороби

Мозкова речовина наднирників

Адреналін - 70 – 90 %

Норадреналін - 10 – 30 %

Регуляція виділення

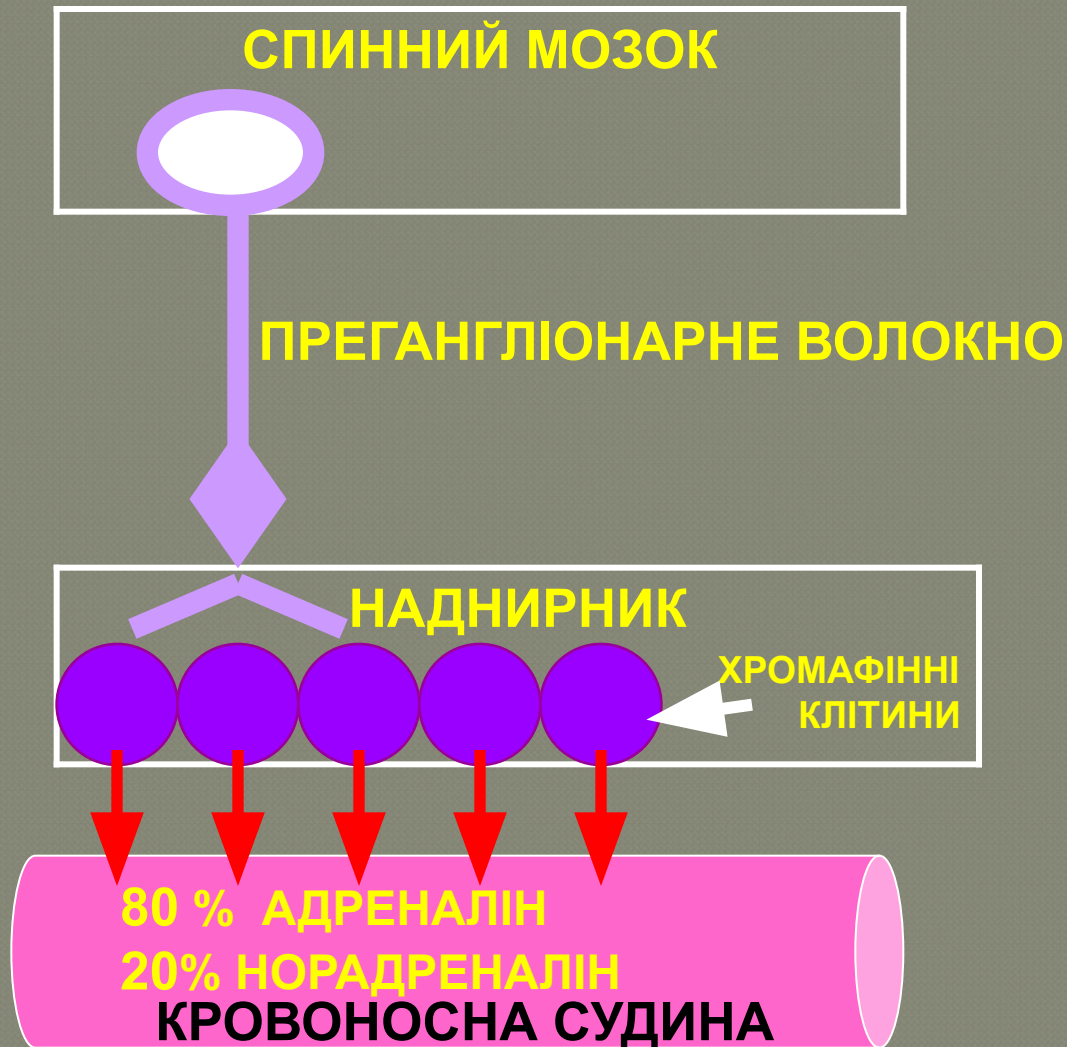
нервова

збудження
прегангліонарних
симпатичних волокон

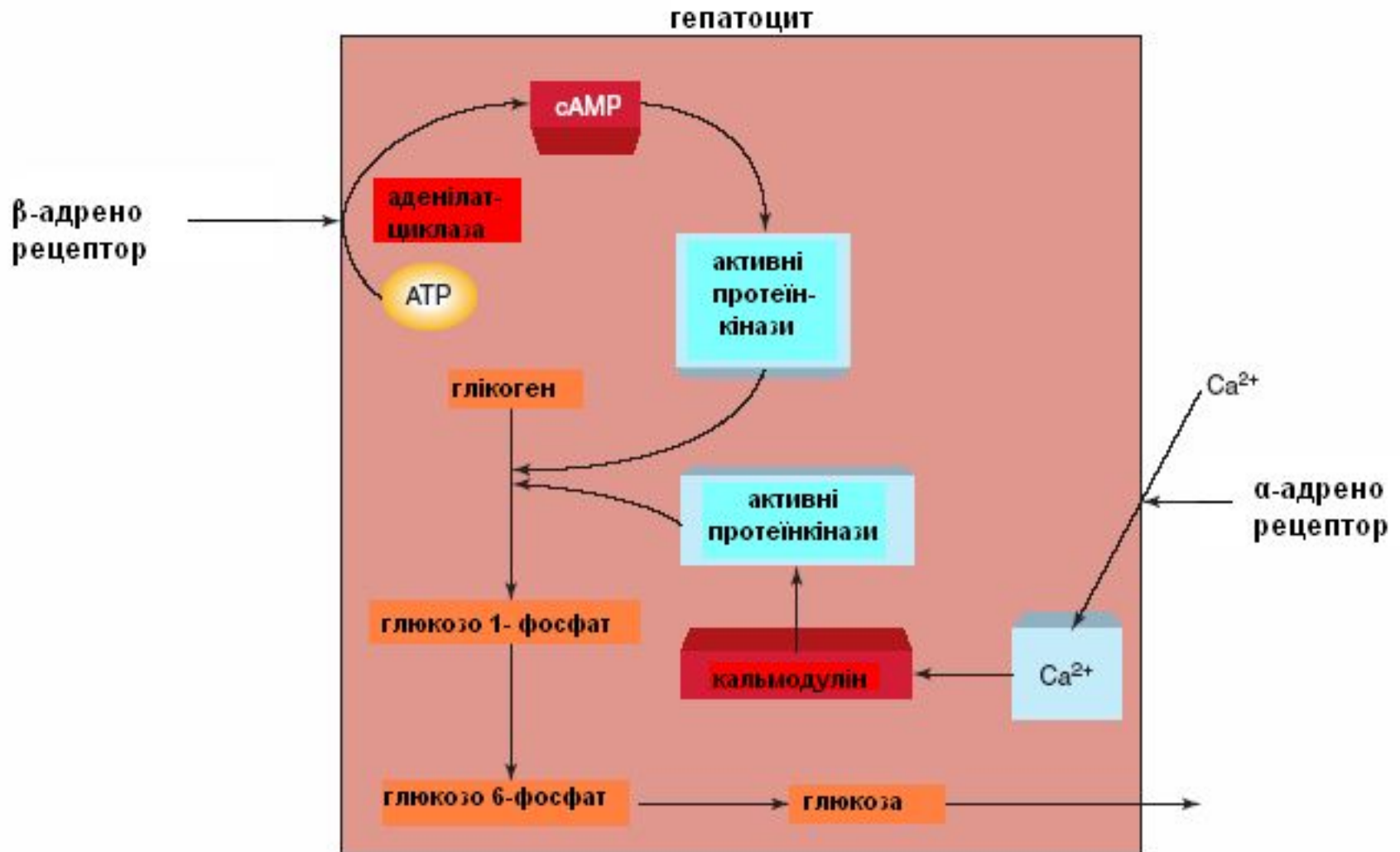

СИМПАТО-АДРЕНАЛОВА СИСТЕМА

Механізм циторецепції

Біологічні ефекти

Функціональні ефекти

1. Збільшення частоти і сили серцевих скорочень, збудливості і провідності міокарда
2. Звуження судин
(при взаємодії з α -адренорецепторами – звуження, з β -адренорецепторами – розширення)
3. Розширення бронхів

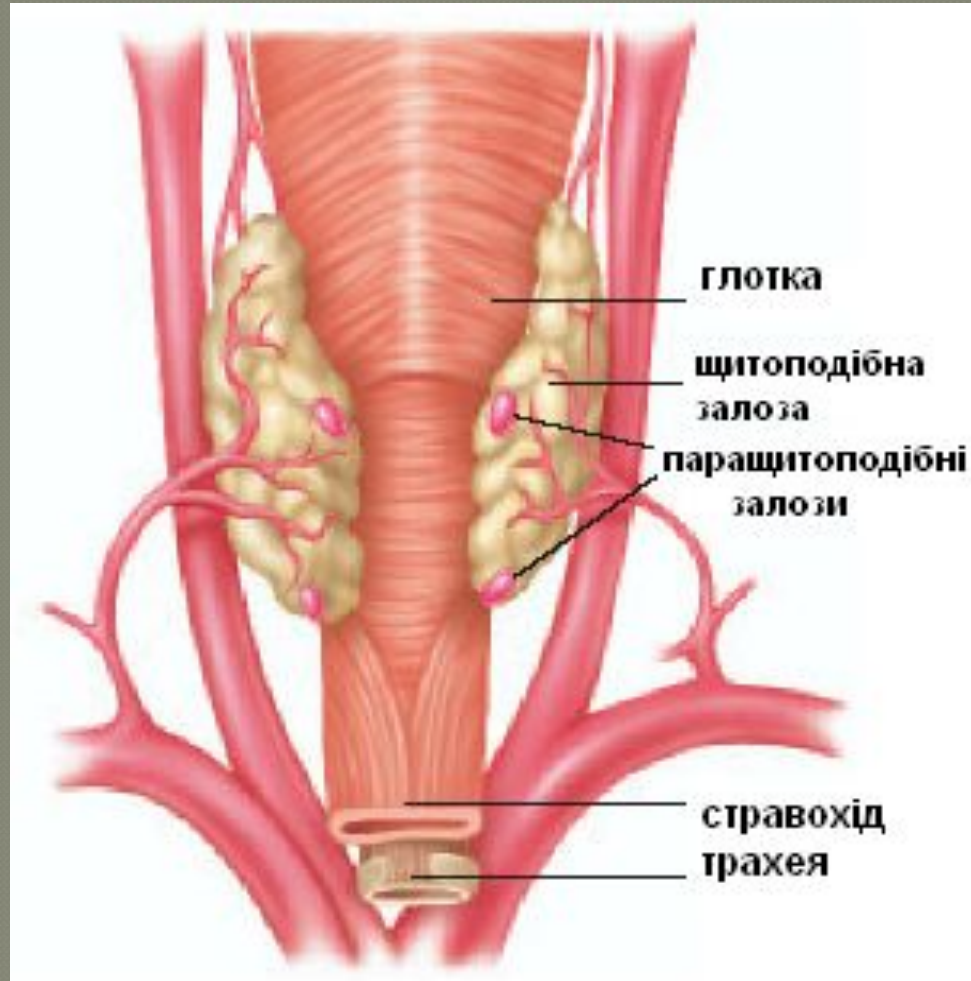
Метаболічні ефекти

1. Збільшення рівня глюкози в крові (розщеплення глікогену в печінці)
2. Збільшення рівня жирових кислот в крові
3. Збільшення теплоутворення (активація окиснення в мітохондріях бурої жирової тканини)

Прищитоподібні залози

Паратирин
(паратгормон)

Регуляція виділення

Біологічні ефекти

неендокринна

іони кальцію

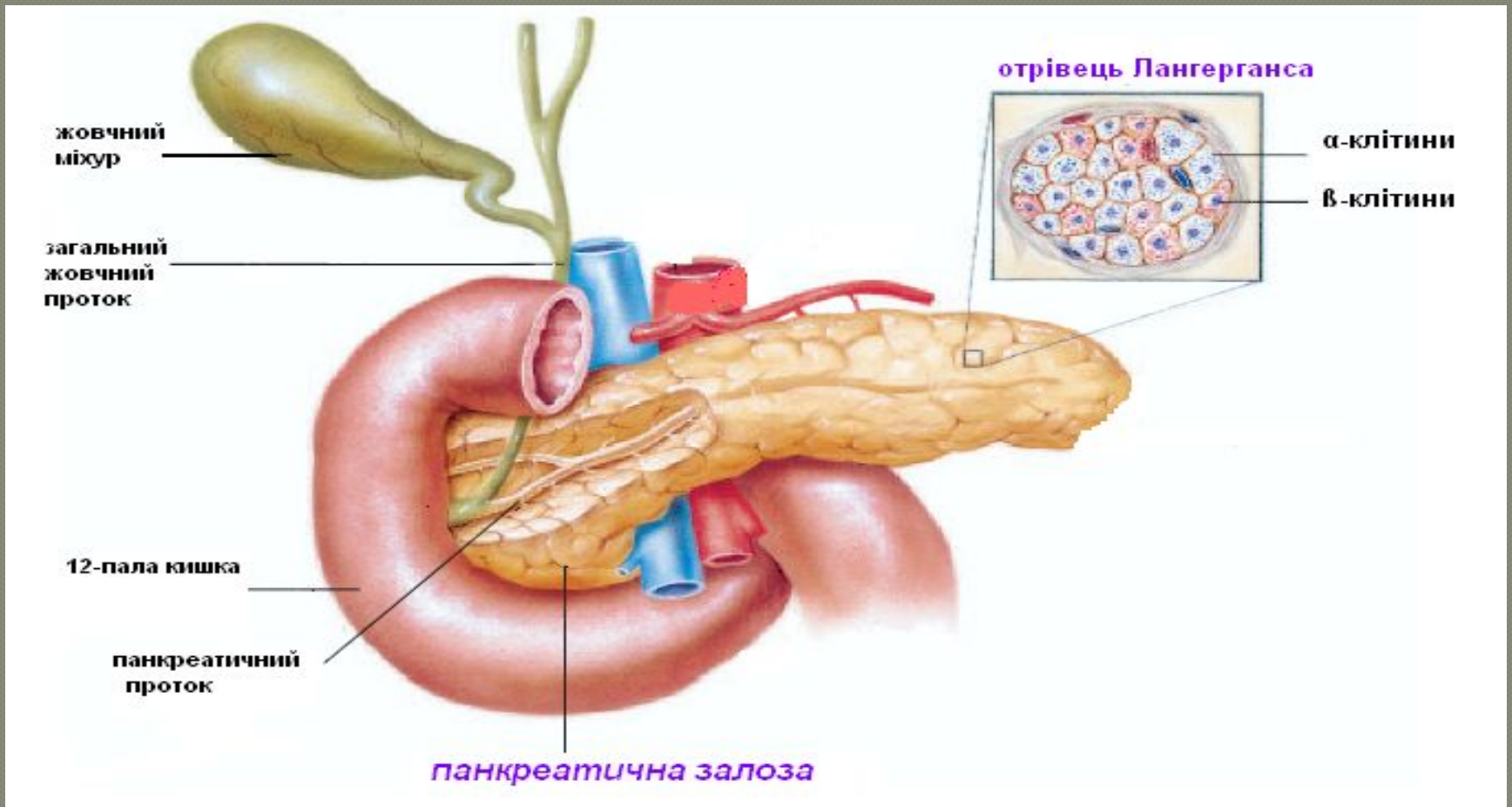
↑ Са – гальмує

↓ Са – стимулює

1. Сприяє зростанню концентрації Са в плазмі крові
  - активація остеокластів
  - резорбція кістки
2. Пригнічує реабсорбцію фосфату в нирках
3. Активує перетворення вітаміну Д в гормонально активну форму

Підшлункова залоза

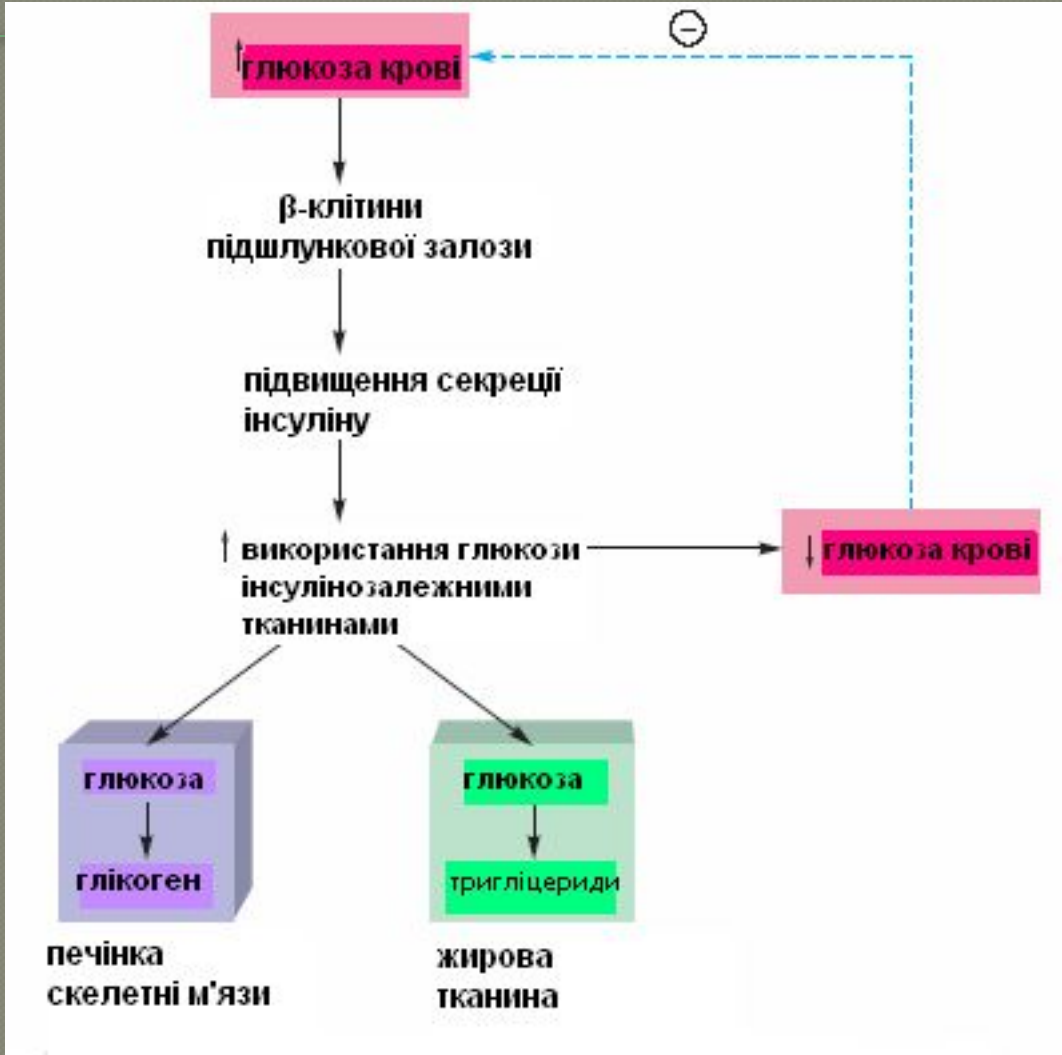
α -клітини (25%) - глюкагон

β -клітини (60%) - інсулін

Δ -клітини (15%) - соматостатин

Регуляція виділення

неендокринна

Біологічні ефекти інсуліну

Гіпоглікемічна дія

1. Пригнічує глікогеноліз і глюконеогенез
2. Посилює використання глюкози інсулінозалежними тканинами (м'язовою, жировою)

Анаболічна дія

1. Стимулює ліпогенез у жировій тканині
2. Стимулює глікогенез у печінці
3. Стимулює біосинтез білків у м'язах

Мітогенна дія

1. Стимулює проліферацію клітин

Біологічні ефекти глюкагону

Гіперглікемічна дія

1. Активація глюконеогенезу в печінці
2. Активація глікогенолізу в печінці

Гіперглікемічну дію мають

Глюкагон

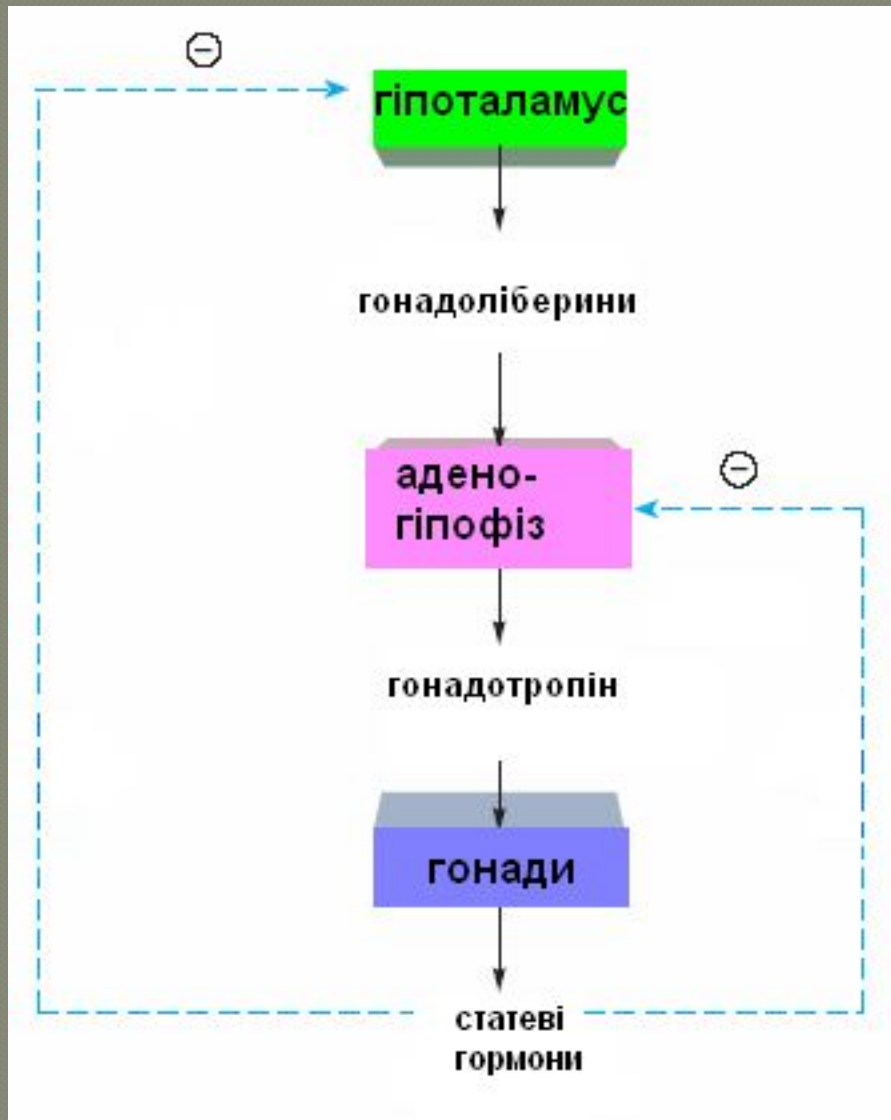
Адреналін

Глюкокортикоїди

Соматотропін

Статеві гормони

ендокринна

тропні гормони

Біологічні ефекти естрогенів

• Структурні:

- 1. Забезпечують формування первинних і вторинних статевих ознак.**
- 2. У репродуктивному періоді: стимулюють ріст залозистого епітелію, ендометрія матки, стимулюють проліферацію і ороговіння епітелію піхви, стимулюють ріст протоків молочних залоз.**
- 3. Під час вагітності: стимулюють ріст гладенької мускулатури матки, стимулюють ріст молочних залоз.**

•Метаболічні:

1. Впливають на метаболізм кісткової тканини (сприяють закриттю ростових зон кісток, запонігають резорбції кістки).
2. Викликають затримку натрію в організмі (але у меншій мірі, чим альдостерон і тестостерон).
3. Стимулюють біосинтез білків у печінці: (білків-переносників гормонів, білків-факторів зсідання, ангіотензиногену, ліпопротеїнів високої густини).

Але загальний метаболічний ефект виражений менше, ніж у тестостерону.

•Участь в оогенезі і стимуляції овуляції

Біологічні ефекти прогестинів

- Беруть участь в регуляції оогенезу і овуляції.
- Стимулюють функції залозистого епітелію – ендометрія і ацинусів молочних залоз.
- При вагітності:
  1. Стимулюють ріст молочних залоз;
  2. Запобігають лактації за рахунок пригнічення секреції пролактину;
  3. Пригнічують скоротливу активність гладенької мускулатури матки.
- Антагоніст альдостерону.

Структурні ефекти:

- 1. Впливають на диференціювання тканин в ембріогенезі (на розвиток статевих залоз і протоків, на структури ЦНС по чоловічому типу, визначаючи в подальшому чоловічий тип поведінки);**
- 2. Впливають на розвиток вторинних статевих ознак.**

• **Метаболічні ефекти:**

1. Стимулюють захват амінокислот тканинами, посилюють біосинтез білка, таким чином впливають на ріст скелетної мускулатури і скелету;

2. Впливають на жировий обмін, змінюючи тип відкладення жиру;

3. Мають мінералокортикотропний ефект.

• Функціональні ефекти:

1. Стимулюють гаметогенез разом з ФСГ;

2. Забезпечують дозрівання незрілих сперматозоїдів;

3. Впливають на ЦНС (статева поведінка) – тестостерон впливає на центр статевої поведінки у гіпоталамусі, звідти імпульси ідуть у спинний мозок і відбувається полегшення спінальних рефлексів, важливих для копуляції.

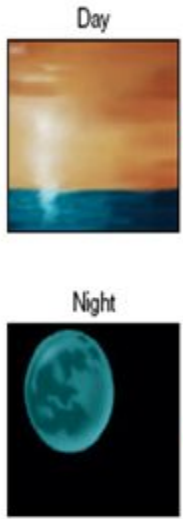
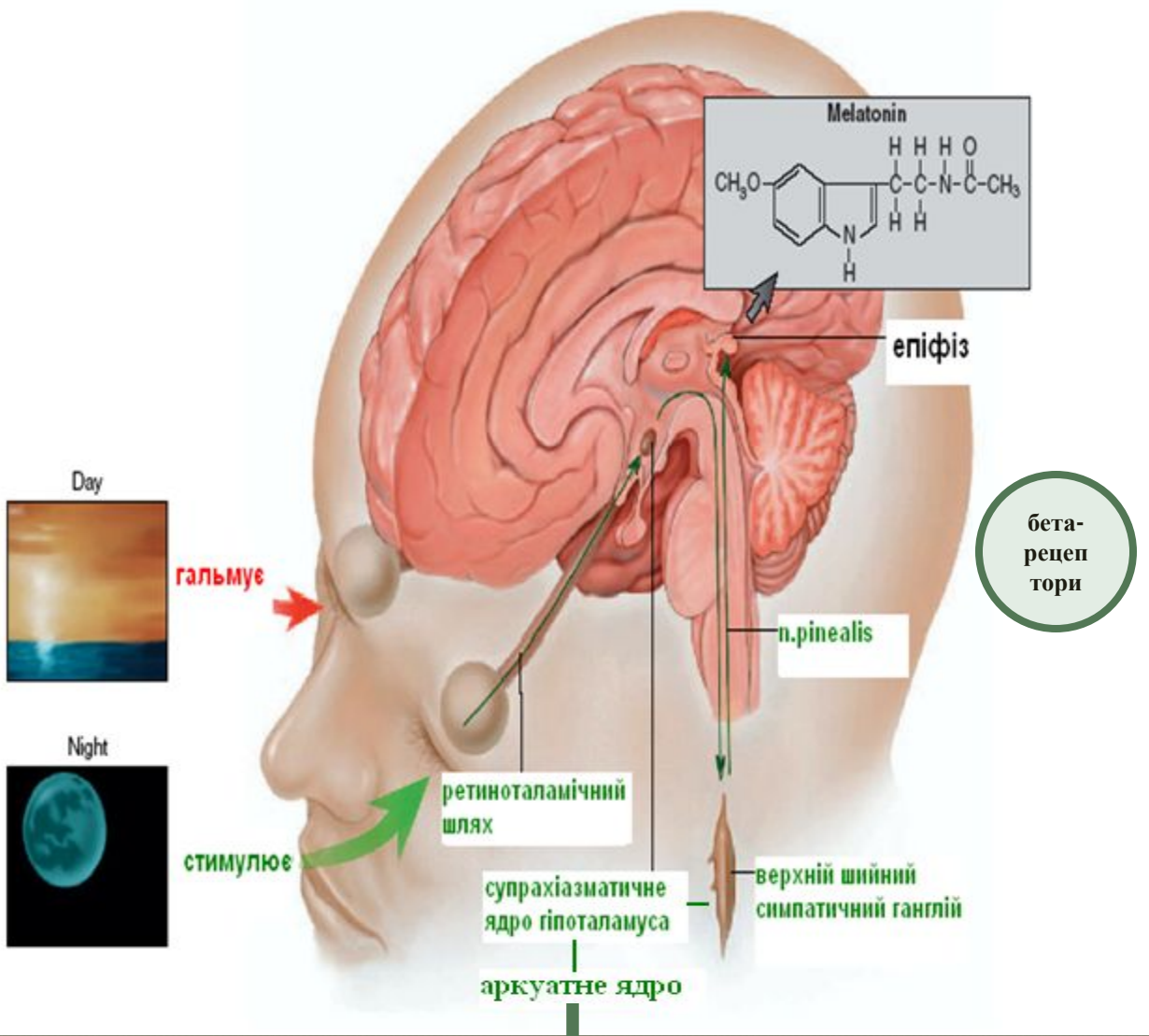
Епіфіз

- Контролер інтелектуальної діяльності (Герофіл III ст. до н.е)
- Лімфатичний вузол (Гален)
- Регулювальник циркуляції цереброспінальної рідини (Везалій 1543)
- Нервовий ганглії (Ж.Уїнслоу 1732)
- Вмістилище душі (Декарт 18 ст.)

Вперше епіфіз назвав залозою Ф.Я.Генле (1879).

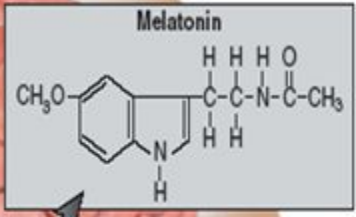
Вперше виявив його ендокринну функцію Хюбнер (1898) і підтвердив на клінічному матеріалі Д.Пеліцци (1910).

Регуляція виділення

гальмує

стимулює

епіфіз

n.pinealis

ретиноталамічний шлях

супрахізматичне ядро гіпоталамуса

аркуатне ядро

верхній шийний симпатичний ганглії

бета-рецептори

↑ гонадоліберин

↓ мелатонін

↓ Активність ферментів синтезу мелатоніну

↓ Захват триптофану пінеалоцитами

↑ Захват триптофану пінеалоцитами

↑ Активність ферментів синтезу мелатоніну

↑ мелатонін

Біологічні ефекти мелатоніну

Знижує пігментацію шкіри

Гальмує синтез гормонів практично всіх залоз внутрішньої секреції (ТТГ, АКТГ, СТТ та інших).

Гіпосекреція

Гіперсекреція

**Передчасне статеве
дозрівання**

**Затримка статевого
розвитку**

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!